

אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו, כי ידברו את אויבים בשער. תהלים (קכ"ז ה').
וברש"י מפרש, "את אויבים בשער" תלמידי חכמים שמנצחין זה את זה בהלכה, ונראים כאויבים זה לזה. ובקידושין ל' ב' אמר רבי חייא בר אבא, אפי' האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד, נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה. ובאור ישראל מאמר ו', מבאר דרכי הלימוד, [א] הלימוד בתורה אשר יקרא לימוד, הוא ללמוד בחריפות הדעת גיפטיג כל אחד מחזיק בכל עוז, סברתו. [ב] הלשמה היא שקיטת הרוח אם כדבריו ואם כדברי חבירו להיות שוה בעיניו. והמה כמעט דברים מתנגדים זה לזה. יעו"ש באור ישראל.

בתקופה הקצרה שהיינו, אבל"ח, בכולל "מקור חיים" בראשות מו"ח הגאון רבי ברוך יצחק הלוי לוינ' צוק"ל ראינו אצלו את ההנהגה הנ"ל בדרכי הלימוד, "את אויבים בשער" עם כל הגיפטיג, וביותר היה ההתעלות בקיומה של "וזה בסופה".

וכמו"כ נראה, מה דהיה מיוחד בכח התפילה, דהנה בחכמה ומוסר להסבא מקלם בח"ב מאמר א' דהאריך בענין התפלה. "ומה שמבקש צרכיו אינו אלא להזכיר את עצמו שהוא כל רגע ורגע בידו יתב'. והאמת מה טוב עבורו אינו יודע, וצריך לבטוח בהקב"ה שהוא יעשה לו מה שטוב. אמר דהע"ה (תהלים קלא) "כגמול עלי אמו כגמול עלי וגו' ומשום זה אז"ל (עין ב"ב קס"ד:) שכל מי שאומר שתפלתו תקובל אינה מקובלת. כי החכם הלא אינו רוצה דוקא שיקובל". ולהלן "וזה הענין של יצחק אבינו ע"ה וכו' כי גם אם לא היתה מקובלת הלא ה' יודע יותר הטוב לו, ותפלתו היתה רק לצייר השגחה וכו'. וכי דייקת היטב, מה שחידש רבי ישראל, הנ"ל לענין לימוד התורה, הרי הסבא מקלם חידש כן על מהות התפלה, דיש ב' חלקים בתפלה, (א) בקשת צרכיו (ב) דכל תפלתו לצייר השגחתו יתברך, ואינו אלא להזכיר את עצמו שהוא כל רגע ורגע בידו יתברך.

ואם נתבונן היטב, הרי כל כוחו בתפלה ובשירה ובזמירות לקוב"ה, היה מעומק נשמתו ונפשו הטהורה ועורר בזה לכל שומעיו. וכל זה עפ"י יסוד הסבא מקלם הנ"ל לצייר השגחתו יתברך ולהזכיר את עצמו כל רגע ורגע שהוא בידו יתברך. ואסיים בתפלה לכל מי שהיה בקרבתו ישרים כל הדברים הנ"ל. ויהא לזכות נשמתו עדן.

בענין מ"ע תשבתו בכל הפסח ובלאוין כל יראה וכל ימצא בי"ד מחצות וגדרי הגז"ש "שאור" "שאור" לדינים הנ"ל

א

מלקות, והלא הו"ל לאו הניתק לעשה, [ובודאי דס"ל דלא הוי עשה המנתק ללאו, ונראה לסדר דחסר בעצם העשה, וכמו שיבאר].

ב

(ב) והנראה בזה דהנה באחרונים האריכו לתרץ בנידון, הגדר של ניתק לעשה, אמנם נראה דיש לדון בעיקר הדברים של עצם ה"עשה" בימי הפסח, אם העשה של תשבתו

(א) ברמב"ם פ"א חמץ הל' ג' וז"ל אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא, אלא א"כ קנה חמץ בפסח, או חימצו כדי שיעשה בו מעשה עכ"ל, וכבר תמהו דהרי בגמ' פסחים צ"ה א' איתא דהלאו של לא יראה ולא ימצא, הו"ל לאו הניתק למעשה, [ובפשוטו הוא העשה "תשבתו"], וצ"ע במש"כ הרמב"ם דיש

איכא בפסח, הגם דהבהדיא של הקרא "תשביתו" הוא על יום י"ד מחצות, [(שמות י"ב ט"ו) "אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם"]]. וכן יש לדון על האיסור כל יראה וכל ימצא אם נאמר גם ב"ד מחצות הגם דהוא נאמר על פסח, [(שמות י"ב י"ט) "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם"] (שמות י"ג ז) מצות יאכל שבעת ימים "ולא יראה לך חמץ" "ולא יראה לך שאור".

ויעוין ברמב"ם פ"ג מצה ה' ח' וז"ל, לפיכך אם לא בטל קודם שש ומשש שעות ולמעלה מצא חמץ שהיה דעתו עליו והיה בלבו ושכחו בשעת הביעור ולא בערו הרי זה עבר על לא יראה ולא ימצא שהרי לא ביער ולא בטל. ואין הביטול עתה מועיל לו כלום לפי שאינו ברשותו והכתוב עשהו כאילו הוא ברשותו לחייבו משום לא יראה ולא ימצא וכו'. ובפשטות דברי הרמב"ם דיש ב"י וב"ד, והראב"ד השיגו דהרי בקרא כתיב "שבעת ימים", ובמ"מ פירש ברמב"ם דלא קאי על י"ד עיי"ש. ומיסד המ"מ ממאי דבסידור הלאוין ריש ה' חמץ נקט הרמב"ם בהדיא דהלאו של לא יראה ולא ימצא הוא על כל שבעה, ומדוקדק דאין האיסור ב"ד. ובאמת לפי מה דמשמע בפשטות הרמב"ם דקאי ל"ד, צ"ע בדעת הרמב"ם דהלא כתיב "שבעת ימים", ומגלן לדין ב"י וב"ד, [והנה כי דייקת אין הראב"ד בהשגתו נקט בלשון פירכא וגם בזה יל"ע] וגם צ"ע תמיהת המ"מ בסידור המצות בריש חו"מ דלא הזכיר ב"י וב"ד על י"ד.

ג) אולם הנוביי האריך בזה (באו"ח קמא תשובה ס" כ) ומיסד לחדש דתיבת שאור דכתיב בקרא ד"תשביתו" [ב"ד] ותיבת שאור דכתיב בקרא ד"לא ימצא" [בפסח] הם גז"ש ללמד דינים מזה על זה, דהמ"ע "תשביתו" הוא גם על פסח, והלאו של "לא ימצא" [אליבא דר"י] הוא גם על י"ד, וראיה דיש "מצות עשה" "תשביתו" גם בפסח, מהגמ' צ"ה, דהלאו של לא יראה ולא ימצא, הוי לאו הניתק לעשה, וכ"ז בפשטות מכת הגז"ש "שאור" "שאור".

ובנוביי תנינא ס"י ס', מייסד גם לדעת הרמב"ם, מהא דאיכא ברכה על בדיקת חמץ בפסח, [בפ"ג ה"ו] והנה אם איכא רק לאו, לא שייך שיהא ברכה, דאין ברכה על להפריש מאיסורים.

ולענין הלאו של "לא יראה", דהוא גם על יום י"ד, ראיה לזה, דכל ההיתרים הנאמרים בסוגיא ה' ב' מקראי של ולא יראה "לך" הכתובים בפסח, והפשוט דודאי יהיו ביום י"ד, ובע"כ דנלמד מגז"ש "שאור" "שאור", מעתה מה"ט גם הלאו של ל"י ול"י יהיה ב"ד.

[ועפ"ז תירץ תמיהת התוס' פסחים כ"ח ב' ד"ה אם כן, בהא דר"ש יליף מקרא דאין איסור אכילת חמץ ביום י"ד, ותמיהת התוס' מה הס"ד להצריך קרא דאין איסור, והלא אין ס"ד לאיסור, ואין לן איזה ילפותא, וא"כ למאי הוצרך ר"ש להביא ראיה מהקרא דאין איסור, אולם להמבואר הלא איכא גז"ש שאור שאור].

ועפ"ז א"ש הא דמבואר ברמב"ם בפ"ג מצה ה' ח' דאיכא ב"י וב"ד, ול"ק תמיהת הראב"ד דהרי בקרא כתוב שבעת ימים, אולם מכת הגז"ש מרבין גם ליום י"ד, [ולפום ריהטא ההשגה דל"ש לומר שיהא ע"ז גז"ש דנסתר מקרא בהדיא, ועדין צ"ע בדעת הרמב"ם].

ומה דבסידור המצות בריש ה' חמץ, נקט בלאו ב"י "שבעת ימים" ולא מנה גם ליום י"ד, הנה הרמב"ם לשיטתו בסהמ"צ בשורש ה', דדבר הנלמד בגז"ש לא נמנה במנין המצות.

ד) ובתנינא (ס"י ס') מוסיף הנוביי, ומחדש, דביום י"ד מחצות דעובר על ב"י וב"ד, דגם לוקה ע"ז, ומדקדק כן מדברי הרמב"ם בפ"ט סנהדרין ה' ד' במנין צ"ט, דכתב "המקיים חמץ ברשותו" ולא ביאר על הזמן שהוא מקיים, ובפשטות קאי על מש"כ במנין הצ"ח "האוכל חמץ אחר חצות", ולפ"ז מה שכתב המקיים חמץ ברשותו, קאי על י"ד מחצות, ונמצינו למדים מהרמב"ם להדיא דאיכא ב"י ביום י"ד, וגם דלוקין ע"ז.

אמנם יל"ע טובא בזה, ויעוין בפ"א חו"מ

וכן הוא פשטות הרמב"ם דפ"ג חמץ ה' ח', ולפז"ר צריך שיהיה מלקות, ומדברי הרמב"ם בפ"ט מסנהדרין נראה דאין מלקות על י"ד, וצ"ע דממה נפשך אם איכא לאו אמאי אין מלקות.

ג

ו) ואשר נראה בזה, דהן אמת מה שחידש הנוביי דיש גז"ש "שאור" "שאור", ליתן מה שנאמר ביום י"ד לשאר ימי הפסח וכן מה שנאמר בשבעת ימי הפסח ליום י"ד, אמנם יל"פ בהאי גז"ש ב' דרכים ונפק"מ טובא כמו שיבואר, דרך א' דהוא גז"ש גמור להשוות יום י"ד לשבעת ימי הפסח, וכן שבעת ימי הפסח ליום י"ד, ונמצינו דע"י הגז"ש יום י"ד וכל ימי הפסח הוא כחדא לכל פרטי דיניה, וגם לחיוב מלקות ומה שלא נמנה במנין המצות על יום י"ד אי"ז משום דחלוקין יום י"ד מפסח, אלא הוא חידוש מיוחד בסדור המנין, הוא משום דכל מה שנתרבה בגז"ש אינו נמנה במנין המצות, ונמצא דלפ"ז הגז"ש הוא גז"ש גמור, ורק דאיכא דין מיוחד דאינו נמנה במנין, והנה דרך זו צ"ע טובא, דהרי לפ"ז אין הגז"ש בא לחדש חידוש דין נוסף ומיוחד, אלא דהוא בא להרחיב הזמן של כל יראה, ול"ש לכלל של הרמב"ם בשורש ה' בסה"מ, דאיירי בריבוי על דבר דהוא כנידון בפני עצמו, ולא שמצטרף להיכלל בנידון הכתוב בתורה, [ועיין מש"כ בחי' מרן רי"ז הלוי בהל' מאכ"א לגבי דין אנינות דבהדיא הוא נאמר על מע"ש, וקדשים יליף בק"ו והוא נמנה ונכלל בהדי המע"ש של מע"ש וגם לקי ע"ז ואי"ז סתירה לשורש ה', ודוק]. [ועיין בדברי הגרי"פ בסהמ"צ עשה נ' דף רכ"ג טור ג' עיי"ש, ונראה דזה עומק הדברים].

ד

ז) אולם נראה דיש לומר הביאור בכל הגז"ש בהבנה מחודשת לגמרי, ושורש ויסוד

ו) [והוא חידוש, דכל שם פסח הוא משום דליל ט"ו פסח, ויום י"ד הקריבו קרבן פסח, עיקר שמו על העתיד של ליל ט"ו, ועיין אמור כ"ג ה' פסח להשם, ויעוין ברש"י שם "הקרבן קרבן ששמו פסח", ומש"כ בפר' פינחס כ"ח ט"ז שם פסח על י"ד, הוא גם כנ"ל, ודק. ועיין רמב"ם פ"ח יו"ט ה' י"ז, דנקט שם ערב פסח].

הדבר, דכל המושג של שם חמץ הוא מיוסד על ב' דברים א. עצם החמץ ב. הזמן של פסח, דבשבעת ימי הפסח, הוא הנותן שם תורת חמץ ודיניה, ויום י"ד אי"ז מעצם הזמן של תורת חמץ ודיניה, והוא דין מיוחד לעצמו עם דינים של ימי הפסח, אבל אין הוא בעצמותו זמן של פסח, ובמקור"א הארכנו לייסד ד"ז. ואם נבוא לדון על איסור "בל יראה" ואיסור "כל ימצא", שהוא נאמר בהדיא על "שבעת ימי הפסח", וכתמיהת הראב"ד בפ"ג הל' ח' הרי לא שייך לומר דנרחיב הזמן ונוסיף יום י"ד על שבעה ימים, גם אם נלמד גז"ש "שאור" "שאור" מפסח על יום י"ד, ל"ש שהגז"ש יעביר את המושג של פרשת ב"י וב"י משבעת ימי הפסח ליום י"ד, דהרי יום י"ד אינו בעצם הזמן של חמץ, ומעתה גם אם נלמד הגז"ש ליתן "בל יראה" ו"בל ימצא" על יום י"ד, האי גז"ש, הוא רק ליתן הדינים של כל יראה ובל ימצא, ואין הזמן של י"ד והזמן של פסח כחד זמן לענין כל יראה ובל ימצא, וכיון שכן, חלוקים הדינים של איסור דבל יראה ובל ימצא דאיכא ביום י"ד מב"י וב"י שהוא בשבעת ימי הפסח, [ולהלן ענף ט' נדון לענין "תשבייתו" דנאמר בקרא על יום י"ד, איך מתפרש הילפותא "שאור" "שאור" ליתן מ"ע "תשבייתו" לכל הפסח].

ה

ח) ובזה יבואר כל הדקדוקים ברמב"ם, ואיך סידר לן הנידון של ב"י וב"י ליום י"ד, ועומק הדברים, שהוא לא סידרם בסדר מנין לחוד, ובסה"מ הכליל הדין של ב"י וב"י במצות תשבייתו, במ"ע קנ"ו, וכן בפרטי המצות ריש הל' פסח השמיט לגמרי, דין ב"י וב"י ביום י"ד, ובספר היד כתבם בפ"ג הל' ח' כלאחר יד ודרך אגב בהדי האופן של לא ביטל קודם ש, והראב"ד בהשגתו השיג, דאיך יתכן דיהא ב"י וב"י ביום י"ד, והלא כתוב "שבעת ימים", והנה השגתו מתפרשת בפשוט, דהלא כתיב "שבעת ימים", ואיך אתה מחדש על יום י"ד, והוא בעצם השגה דאיכא קרא נגד הגז"ש והוא השגה ופירכא לדרך הא' הנ"ל בענף ג'.

אולם לפמש"כ בענף ד' בפשט הגז"ש, דהא דעובר ב"י וב"י ביום י"ד, אין גדרו של ב"י וב"י, כמו בשבעת הימים, שהוא בעצמותו ימי איסור חמץ וד"ז בודאי דלא יאמר על יום י"ד, ורק דיני האיסור של ל"י ל"י הוא על יום י"ד ומה"ט הוא דהשמיט יום י"ד מדין מלקות כמו שמדוקק בפ"ט מסנהדרין, וטעמא דמילתא, דאין הגז"ש הוא ליתן עצמותו של הלאו, אלא רק דיני האיסור של הלאו.

ולפ"ז מתורץ השגת הראב"ד, דהרי כתיב שבעת ימים, דבאמת אי"ז דומה לדין דאיכא בשבעת ימי הפסח, ובאמת דגם הראב"ד ס"ל דיש לפרש כן בדעת הרמב"ם ולכן לא כתב ההשגה כלשון של פירכא.

ז

ט) ובזה א"ש דברי הרמב"ם בפ"א חמץ הל' ב' וז"ל והמניח חמץ ברשותו בפסח, אע"פ שלא אכלו, עובר בשני לאוין שנאמר לא יראה לך שאור בכל גבולך, ונאמר שאור לא ימצא בבתיכם עכ"ל, ותמה הנוב"י אמאי כתב הרמב"ם בפסח והלא גם ב"י הוא עובר בב"י וב"י, והפשוט דהרמב"ם בא ללמדנו, ודקדק בדבריו במש"כ "בפסח" להורות לן דהאיסור כל יראה ובל ימצא הכתוב בקרא בהדיא הוא על פסח, ומה דאיכא איסור ביום י"ד, הוא דין האיסור, ולא עצם הלאו, דאין הגז"ש מעביר הלאו אלא רק הדינים.

י) וכמו"כ מש"כ הרמב"ם שם בריש ההלכה דהחמץ אסור בהנאה בפסח, ותמה הנוב"י הלא גם ביום י"ד איכא איסור הנאה, והנראה בזה, דהנה יעוין היטב דרמב"ם מביא הקרא לא יאכל, ובעצם הלא איכא קרא לא תאכלו ומה נחית הרמב"ם להביא האי קרא ובאבה"א תמה, דהלא פליגי בפסחים כ"א ב' חזקיה ור' אבהו דלחזקיה רק היכא דכתיב לא יאכל נאסר בהנאה, ולר"א כל אופן דכתיב וגם לא תאכלו, והרמב"ם פ"ח מאכ"א הל' ט"ו פסק כר' אבהו, ועפ"י צ"ע אמאי הביא הרמב"ם בפ"א חמץ הל' ב' לא יאכל, דכפה"נ פסק כחזקיה, ומחדש הגרא"ז בפ"א חמץ הל' ז',

דכיון דהרמב"ם פסק בפ"א הל' ד' כר"ש דאין איסור חמץ לאחר הפסח, [והגרא"ז מייסד דבאופן דהוא איסור זמני לא סגי ליאסר באיסור הנאה רק אם כתיב לא יאכל עיי"ש], ולכן הוכרח הרמב"ם להביא הקרא לא יאכל כר"א, וקרא לא תאכלו לא נלמד על חמץ דאסור בהנאה יעווי"ש היטב באבה"א דמייסד כ"ז באריכות.

ונמצינו דהרמב"ם הוכרח להביא הקרא "לא יאכל" דכתיב בפסח, וכזה מדוקק היטב דברי הרמב"ם בפ"א הל' ב', אע"פ דגם ב"י אסור בהנאה, צ"ל דכ"ז מכח הגז"ש, ונמצינו דשורש האיסור של איסור הנאה הוא מכח הקרא דכתיבי בפסח ולכן דקדק הרמב"ם כלשונו וכתב החמץ בפסח אסור בהנאה דהוא המקור לאיסור הנאה, עכ"פ מש"כ הרמב"ם בפסח, הוא מדוקק דיסודו מהזמן של פסח וכמשנ"ת.

יא) ונראה ליסד דהרמב"ם הוכרח להביא הקרא דכתיב בפסח דשם הוא שורש ההלכה, דיעוין בספר יד המלך בפ"ה יסודי התורה הל' ח' לחדש, וגם מוכיח ומיסד כן מדקדוקים בדברי הרמב"ם, דהני איסורי הנאה הנלמדים מקראי "לא יאכל" יתחייב מלקות גם על הנאה, ומשום דזהו משמעות הקרא כמו שכתוב ברש"י פסחים כ"א ב' בד"ה לא יאכל וז"ל מדקרינא יאכל, משמע לא יהא בו היתר המביא לידי שום אכילה, וסתם הנאות לידי אכילה הם באות שלוקח דבר מאכל עכ"ל, ומעתה לפי"ז חשבינן להא דאסור בהנאה, שהוא מפורש בקרא בהדיא לאיסור"נ, משא"כ הא דס"ל לר' אבהו דכל היכא דכתיב לא "יאכל" לא "תאכל" לא

"תאכלו" אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה, הנה ילפותות אלו, נקרא לימודים אבל אי"ז משמעות עצם הקרא, ולכן בהני ילפותות לא ילקה על ההנאה, דאי"ז מפורש בקרא. [ויש להוסיף על דבריו דברי המל"מ בפ"ה יסוה"ת הל' ח' בפסקא י"ג (בסידור המל"מ הוצאת הרב פרנקל) וז"ל או משום דהנאה לא כתיבא בהדיא כי אם מדרשא עכ"ל, ודוק היטב].

ועפ"י א"ש היטב הא דנקט הרמב"ם בפ"א חו"מ ריש הל' ב' החמץ אסור בהנאה בפסח ומביא הקרא לא יאכל הנאמר על פסח, והעיר הנוב"י הלא גם ב"י אסור בהנאה, אמנם נפ"מ טובא לענין מלקות, דהרי בפסח נאמר לא יאכל ונמצא דהאיסור הנאה אי"ז גדר ריבוי אלא בהדיא, ולכן יהא מלקות אבל ב"י לא יהא מלקות דשם נאמר לא תאכל עליו חמץ וההנאה הוא מריבוי, וכן לא יועיל הגז"ש "שאור" "שאור" לחיוב מלקות דהרי גם זה ריבוי.

ז

יב) והנה הארכנו בנידון האיסור של לא יראה, לא ימצא, הנאמר בפסח, ודינינן מכח הגז"ש "שאור" "שאור", דביום י"ד נמי יש איסור ל"י ול"י ויסדנו גדר הגז"ש, ועתה יש לדון בענין ה"תשבייתו" הנאמר ב"י ומהילפותא של הגז"ש לדון דיש תשבייתו גם בפסח.

ובפשוטו י"ל דכמו דלענין הב"י וב"י ליום י"ד, אי"ז עצם הלאו ורק דיני הלאו הוא דנלמד מכח הגז"ש דאיתנייהו ביום י"ד, הרי דלפי"ז י"ל בפשוטו דגם העשה של תשבייתו הנלמד

ג) ברמב"ם פ"א הל' ז' וז"ל, האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא הרי זה אסור מן התורה שנאמר, לא יאכל חמץ וכו', והאוכל פחות מכזה במיד מכן אותו מכת מדרות עכ"ל.

ודברי הרמב"ם דמביא מהקרא לא יאכל לאסור כל שהוא צ"ב היכן מתפרש הקרא על פחות משיעור. והמלבי"ם בפר' צו' ט' על הקרא מצות תאכל [פרשתא ב' פיסקא ל"א] מפרש דכל היכא דהקרא לא מיירי על אדם האוכל, אלא על הדבר הנאכל בזה אי"ז שיעור, ומה"ט הקרא לא יאכל, איירי הקרא על דבר הנאכל, ולכן מתרבה גם חצי שיעור יעווי"ש.

והנה בסוף ההלכה מבואר דאין כאן מלקות, ובודאי צ"ל דכיון דהוא מיוסד על הכלל אם למסורת, מ"מ לא נחשב תורת דין דהוא בהדיא. וצ"ע מכאן על היד המלך.

בגז"ש "שאור" "שאור" לכל הפסח, אין למדים על עצם המ"ע אלא דין המ"ע, ולכן ל"ש דהאי דינא ייחשב לתורת "עשה" המנתק ללאו שלא יהיה מלקות, אלא דצ"ע דהגמ' פסחים צ"ה נקט דהעשה הוי לאו הניתק לעשה, ויל"ע, ובתוספתא פ"ד הל' ה' דהמשייר חמץ בפסח אין לוקה לפי שאין בהם מעשה, וכבר ציין המל"מ פ"א הל' ג' חמץ ומצה, ויתכן דהרמב"ם מכריע כתוספתא שכתבו בפשט העשה דנלמד מתשבתו.

[והנה במצות תשבתו בסהמ"צ מ"ע קנ"ו וז"ל שצונו לבער חמץ מבתינו ביום ארבעה עשר מניסן וכו', ובמנין המצות ריש היריד החזקה, במ"ע קנ"ו וז"ל לבער חמץ שנאמר ביום הראשון תשבתו שאור מבתיכם עכ"ל, הנה העתיק הקרא ביום הראשון.]

אולם בפרטי המצות על סדר ההלכות בריש היריד החזקה, במצוה הב' וז"ל להשבת שאור מארבעה עשר, וכן הוא בריש הל' חמץ ומצה נקט מארבעה עשר, ועיין בילקוט שנוי נוסחאות ברמב"ם פרנקל, ומביא דברמב"ם הרצאת קושטא הגירסא ביום ארבעה עשר, ועיין מש"כ בהגהות "בני בנימין" בסוף הרמב"ם. ובאמת שלא מצאנו ברמב"ם בהלכותיו דמביא דין תשבתו בפסח, ובודאי דהגירסא "ביום ארבעה עשר" היא הגירסא הנכונה.]

ח

יג) ונראה לייסד להלן הכנה מחודשת בפשט הגז"ש "שאור" "שאור" לענין תשבתו בימי הפסח, דהנה הגרע"א בדו"ח במערכה ה' אות כ"ח (והועתק ברעק"א החדש (הרב אריאלי) פסחים כ"ט), כתב לבאר דעת הרמב"ם דלוקין על לאו כל יראה ובל ימצא, ולא נחשב לאו הניתק לעשה, ע"י העשה תשבתו, ובפסחים צ"ה איתא דהוי לאו הניתק לעשה.

דהנה בכדי שיחשב לאו הניתק לעשה, בעינן שהעשה יבוא לתקן ולנתק הלאו, (וד"ז האריך הגרע"א יעו"ש בדבריו, ואכמ"ל), אבל אם העשה הוא בא לתקן העתיד, לא נחשב דמנתק הלאו,

ואם נבוא לדון אם העשה דתשבתו בא בעיקר על תיקון הלאו. הנה נראה דכ"ז מיתלי אם תשבתו בשריפה, ואז מתפרש דהוא בא לתקן העבר, אבל אם הוא בכל מידי שמבערו מן העולם, ה"תשבתו" הוא למנוע העבירה להבא והנה הדין שריפה לא מסתבר דבא על לעתיד למנוע מעבירת ב"י ובי" לעתיד, דלגבי זה סגי בביעור מן העולם, ומעתה כל הסוגיא בפסחים צ"ה דהעשה של תשבתו הוא מנתק ללאו, כ"ז רק לר"י דתשבתו בשריפה, אבל אם תשבתו הוא בכל מידי דמבערו מן העולם התשבתו הוא למנוע מהעתיד וא"ז מנתק ללאו, ועפ"ז א"ש דרכו של הרמב"ם דהרי פסק דתשבתו הוא בכל מידי, ולכן א"ש דלא חשיב לאו הניתק לעשה, ע"כ מדברי הגרע"א במערכה ה'.

[ועיין פנ"י פסחים ה' ב' בד"ה אמנם דלרבנן דתשבתו הוא לפרר, הוא רק בכדי למנוע העתיד שלא יעבור ב"י ובי" אבל אם בשריפה הוא ביעור מן העולם והוא דין מיוחד, ויש להוסיף דלנתק בעי ביעור מן העולם ודוק].

יד) והנה יל"ע טובא, דהנה ביום י"ד אין הלאו ב"י ובי" (לדרכו של הגרע"א ברמב"ם כדעת המ"מ), ונמצא דמצות תשבתו, הוא מ"ע בפ"ע ללא שום חקירות אם בא לתקן העבר, או לתקן להבא.

ומעתה לענין תשבתו בפסח דאין קרא בהדיא וכל המקור, הוא הגז"ש "שאור" "שאור" כמש"כ הנוב"י, ומעתה אין מתפרש כל הגדר בתשבתו, בתרי גוונא, א.א. אם הוא בא לתקן העבר, ב.א. אם למנוע העתיד, והרי אין קרא על פסח וכל המקור הוא מתשבתו ביום י"ד, ומהיכי תיתי ה"תשבתו" בפסח שונה מהתשבתו ביום י"ד, וצ"ע, [והנה לולי היסוד של הגרע"א בגדר לאו הניתק לעשה, הרי כל שיש עשה ולא, העשה מנתק הלאו, ומעתה אין נפ"מ מה דבי"ד אין העשה מנתק, דא"ז גריעותא בעשה או מעליותא בלאו, אלא דליכא בי"ד הלאו לנתק, ובפסח דיש לאו הוא מנתקו אבל אין שום עדיפות על העשה בתוך הפסח

אולם לפי חידוש הגרע"א הרי בי"ד דאין לאו הפשט דאין העשה בא לנתק הלאו, ובפסח בא העשה לנתק והוי שני אופנים בעשה, וד"ז צ"ע, איך שייך שהתשבתו בפסח שונה מהתשבתו בי"ד].

טו) ואשר נראה בזה, דהגז"ש "שאור" "שאור" יל"פ בתרתי גוונא, א.א. דהוא ילפותא על הדינים של י"ד, דיהא גם בימי הפסח, ב.א. דהוא ילפותא דאני מעביר הקרא של "תשבתו" הכתוב ביום י"ד, דהוא כאילו נאמר בכל הפסח, ומעתה שפיר יש מקום לפרש ב"תשבתו" של פסח כל החקירות, הגם דלא קיימים ביום י"ד ודוק, ובדעת הרמב"ם נראה כמו שהארחנו למעלה דס"ל דבגז"ש "שאור" "שאור" הוא רק להעביר הדינים, ולא עצם העשה והלאו וא"ש דעת הרמב"ם, [ועדין צריך לבאר המקור לשיטת הרמב"ם בפשט הגז"ש "שאור" "שאור" דהוא רק לדינים כמש"כ לתרץ דרכו].

טז

טז) ואם כנים אנחנו למש"כ לחדש [לפי הרע"א], בגדר הגז"ש "שאור" "שאור" לנידון תשבתו לימי הפסח. ועפ"ז נראה דלפי"ז לר"י דס"ל דתשבתו הוא בשריפה יימנה מצות תשבתו לב' מצות, א.א. תשבתו בער"פ, ב.א. תשבתו בפסח [ומצינו כע"ז לנידון איסור אכילת חמץ דנמנה לב' מצות א.א. שלא לאכול ביום ארבעה עשר מל"ת קצ"ט, ב.א. שלא לאכול חמץ כל שבעה מל"ת קצ"ז], והם ב' מצות חלוקים דהתשבתו בימי הפסח הוא לתקן הלאו של לא יראה ולא ימצא, והתשבתו ביום י"ד הוא מצוה לעצמה, האמנם דלפי"ז יל"ע אמאי לגבי מל"ת של לא יראה על יום י"ד נמי נימא דיימנה לב' מל"ת, ומ"ש דהגז"ש "שאור" "שאור" לגבי מצות תשבתו בפסח, הוא כ"כ אלים דהוא נמנה למ"ע לחוד, ואינו לגבי עבירת הלאו דלא יראה, ביום י"ד, ליכא כלל [לפי מה דנקט הגרע"א בדעת הרמב"ם] שבעת ימים, הוא ממעט לגמרי, אולם לגבי

"תשבתו", אין הקרא ביום הראשון נחשב למיעוט ודוק היטב בכ"ז ופשוט.

יז) והנה כ"ז לר"י דתשבתו הוא בשריפה, אבל למ"ד דתשבתו הוא בכל מידי, הרי י"ל דכל מצות תשבתו, הוא מ"ע כשלעצמה ולא לתקן מידי, ועיקר דינו בפשוטו מ"ע כשלעצמה, ובאמת דיל"פ דמיום י"ד ואילך הוא המצוה, והוא כגירסת הספרים במצות תשבתו בריש הל' חמץ דהתשבתו הוא מארבעה עשר, אולם יתכן לומר, דהמ"ד דתשבתו הוא בכל מידי, יסודו בגז"ש "שאור" "שאור" ואין הפשט דאני מעביר הקרא "שאור" לשבעת ימי הפסח, ומעתה הו"ל ילפותא של האי גז"ש רק לדינים והוא כעין דברי סופרים לדרכו של הרמב"ם בשורש הב', והו"י יסוד פלוגתתם של ר"י ור"ש איך לפרש האי גז"ש "שאור" "שאור" ודוק, ונמצינו דלדרכו של הגרע"א, יסוד הפלוגתא הוא איך לבאר הגז"ש שאור שאור ודוק.

יח) והנה לפי הפשטות בשיטת הרמב"ם, הרי דאיכא לא יראה גם בי"ד ולפי"ז צ"ע בסוגיית הגמרא פסחים כ"ז ב', תניא א"ר יהודה אין ביעור חמץ אלא בשריפה, והדין נותן ומה נותר שאינו בב"י ובב"י טעון שריפה, חמץ שישנו בב"י ובב"י לא כ"ש שטעון שריפה, אמרו לו כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין, לא מצא עצים לשרופו יחא יושב ובטל, והתורה אמרה תשבתו שאור מבתיכם בכל דבר שאתה יכול להשבת.

והנה במאי דאמרי יחא יושב ובטל, יל"ע טובא, דהלא אם נימא דיש איסור ב"י ובי" ביום י"ד, לפי פשטות הרמב"ם בפ"ג הל' ח', וגם אין העשה תשבתו מנתק הלאו כמבואר ברמב"ם פ"א הל' ג', ומעתה ל"ש שיהא יושב ובטל, והלא צריך לפרר בכדי שלא יעבור בב"י דהרי אין כאן העשה המנתק.

ולולי שיטת הרמב"ם א"ש הגמ' דהרי הלאו ב"י ובי" מיקרי ניתק לעשה, כהתוס' כ"ט ב' בסוד"ה רב אשי, דהמשהה חמץ בפסח

מילואים:

ותמה דהו"ל להביא גם דיש הלאו של ב"י וב"י, (ועיין במ"מ פ"ג הל' ח' ב"ר"ה ומה שכתב), והלא איכא נפק"מ מזה, דלענין הקיום של מ"ע תשבתו אם השבית קודם הלילה לא עבר על המ"ע וקים המ"ע תשבתו דיום הראשון, אולם לענין עבירת הלאו דב"י וב"י, הרי עובר כל רגע ורגע, ועומק תמיהת הגר"פ, דיש חיוב בהקדמת השביתה לא מצד דריות אלא מעיקר הדין וד"ו הו"ל למב"ם לכתוב.

[והגר"פ נקט בפשטות דאין עובר על תשבתו כל רגע ורגע, אלא א"כ עבר כל יום הי"ד, וכל היכא דהשבית ביום י"ד קיים המ"ע של "תשבתו", וכן נקט הצ"ח פסחים ו' ב"ד"ה משש שעות, ואסברה לה, דהוא כמו מצות מילה ביום השמיני, דכל היכא דקיימו ביום השמיני קיים המ"ע, וההקדמה הוא רק ענין של דריות, וכמו"כ קיום התשבתו ביום י"ד הוא גם כע"ז עיי"ש. (ועיין מש"כ בפרי יצחק ח"א סי' י"ז, בריש הסימן דיש דרך לומר דלענין תשבתו אם הוא קיים בכל הפסח, דומה חיובו וגדרו למילה שלא בזמנו דעובר כל רגע ורגע).]

ואשר נראה בזה, דאפי' אם נימא דאיכא ב"י וב"י ביום הי"ד, הלא אי"ז בגדר הרחבת הזמן של ב"י וב"י דנאמר על ימי הפסח, אלא הוא ילפותא לרבות דנינים על יום "י"ד", וכאילו נאמר על דיני הזמן של יום י"ד דין של ב"י וב"י, ולכן ה"ל כעין העבירה של אי קיום התשבתו דהוא רק אם עבר כל היום, כמו"כ העבירה של ב"י וב"י, הוא רק בעבר כל היום י"ד, וכל גרדי הב"י הוא כדן התשבתו של יום י"ד, (והוא נטפל לדין העשה שיש ביום י"ד, וכמו שהכליל הרמב"ם במ"ע קנ"ו דין ב"י וב"י בי"ד בהדי המ"ע דתשבתו).

והביאור בזה, דכל גדר הזמן של מחצות י"ד, דאינו מעצם הזמן של תורת שם חמץ, מסתבר דהזמן מחצות עד סוף היום הוא הזמן לקיום התשבתו אבל העבירה על אי קיום, הוא בסוף הזמן, ובמילא גם לגבי הב"י העבירה הוא

לס"ק ח, שיטת רש"י בנדרון ב"י וב"י בי"ד לאחר חצות:

והנה שיטת רש"י ב"ק כ"ט ב' ד"ה משש, דאיכא לאו דבל יראה ובל ימצא ביום י"ד משש שעות, ובפסחים ס"ג א', במתניתין דשוחט על החמץ דעובר בלא תעשה פרש"י ד"ה השוחט על החמץ דעובר בלא תעשה פרש"י דהלא תעשה הוא, לא תשחט על חמץ דם זבחי, והשמיט הלאו דבל יראה ובל ימצא, ובד"ה חייב דקאי בשוחט פסח שלא לשמו בפסח דחייב כתב דמדובר על לאו דלא תשחט, "בהדי לאו דלא יראה ולא ימצא". ובפשטות משמע שלוקה גם על הלאו דב"י וב"י (ועיין שפ"א) וזה מה שכתב בהדי לאו דל"י ול"י, ויל"ע לפי"ז בריש מתניתין דלא הכליל רש"י נמי הלאו של ב"י וב"י וכתב רק הלאו דלא תשחט, וצ"ע הלא שיטת רש"י בב"ק דאיכא ב"י וב"י בי"ד משש שעות, וידידי הגרש"א אמר, דע"פ מש"כ דהלאו ב"י וב"י ביום י"ד דנלמד מגז"ש, אינו לאו גמור, ורק דיני הלאו הוא דאיכא בי"ד, ועפ"ז באמת אין מלקות על עבירת לא יראה ול"י, דעל דין האיסור של הלאו אין דין מלקות, וכמו שמדריך מהרמב"ם פ"ט סנהדרין במנין הצ"ט, ומוזה ראה לכל מש"כ לייסד בפשט הגז"ש וביאורו.

[והנה יעויין בפסחים צ"ה א' ברש"י ד"ה בפרטיה ודוק בסו"ד וז"ל דהויא נמי כמצות עשה עכ"ל, ומדוקדק מדבריו דאין זה מצות עשה גמור המנתק, ועיין נמי בד"ה ולא יראה בסוה"ע ודוק דלא כתב המ"ע תשבתו ממש (והדברים עתיקין) והפשוט דס"ל דאין הגז"ש "שאור" "שאור" עושה לתשבתו דין ליחשיב תורת מ"ע המנתק ללאו].

לס"ק י"א, בגדרי האיסורים של י"ד וכל ימי הפסח: והנה בהגהות ר' ברוך פרנקל על הגוב"י קמא סי' כ' תמה, דיעויין ברמב"ם ריש פ"ב מחמץ דמביא שם המ"ע של תשבתו ביום י"ד,

דכפסח המ"ע דתשבתו, לא נאמר בהדיא, והגז"ש נותן רק דיני העשה, ומעתה נראה דל"ש לומר כלל דהלאו הוא חד עם העשה וכל דיני העשה קיימים גם בלאו, דהרי העיקר הוא הלאו ודיני העשה הם מהנטפלים ללאו, ולא דהלאו הוא עם תנאי העשה.

כ"א ומעתה לפי"ז ביום י"ד דנאמר בהדיא המ"ע תשבתו ומכא הגז"ש שאור שאור, נלמד דגם דיני ב"י וב"י של הלאו קיימים ביום הי"ד, הרי מעתה בודאי דדיני הלאו של ב"י וב"י הוא כדיני העשה של תשבתו הנאמר בהדיא, ולק"מ תמיהת העולת שמואל.

כ"ב ואם כנים אנו בזה, הרי כל דברי רבא דלמד מדברי ר"ע דתשבתו הוא בשריפה, ממאי דאיירי על הס"ד דקרא תשבתו קאי על ליל ט"ו, והגרעק"א בדרו"ח חולין דרוש ו' ס"ח האריך בכ"ז והבאנו דבריו למעלה בענף י' ושו"ט לחלק בין אם תשבתו קאי לליל ט"ו, או דקאי על י"ד, והגרעק"א מאריך לבאר הנפק"מ אי קאי תשבתו על ט"ו או על י"ד לנידון, אם הוי לאו הניתק לעשה, ואם איכא לאו על י"ד, והוקשה לו דברי רבא יעוי"ש היטב, ונלאיתי להאריך.

אולם לפמש"כ הרי לשיטת הרמב"ם, בין אי קאי תשבתו על י"ד, או דקאי על ט"ו, הרי שניהם שוין בין לנידון בל יראה, ובין לענין לאו הניתק לעשה, דנראה ברור ופשוט לפמשנ"ת ברמב"ם, דס"ל דאין ל"י ול"י לאו הניתק לעשה, כ"ז אם כל העשה לפסח נלמד מגז"ש, אבל אם התשבתו קאי על ט"ו בודאי הרי הלאו ל"י ול"י הו"ל לאו הניתק לעשה דהרי אין העשה נלמד בגז"כ אלא הוא קרא בהדיא על ט"ו, וכן אם התשבתו על י"ד, הרי הלאו ל"י ול"י הנלמד בגז"ש שאור שאור, אפי' אם אין אני מעביר כל גרדי הלאו, והוא רק דיני הלאו, מ"מ גם על זה יועיל העשה לנתקו שלא יעבור האי איסורא, ונמצינו דשויים בדיניהם בין אם תשבתו על ט"ו או על י"ד ודוק.

ודעתו לבערו אינו עובר באותה שהייה, וטעמו משום דהוי לאו הניתק לעשה, אבל לשיטת הרמב"ם צ"ע טובא, [יעויין באבה"א פ"ב חו"מ הל' א' ב"ד"ה והנה דהביא כן להקשות מ"עולת שמואל", ועיין בחי' רעק"א (אריאלי) לדף כ"א ממערכה מדרו"ח חולין דרוש ו' אות ז].

י"ט ואשר נראה, דהנה הא דס"ל להרמב"ם, דהלאו דהב"י וב"י, לא מיקרי לאו הניתק לעשה דתשבתו, כ"ז הוא היכא דהעבירה ב"י וב"י היה בימי הפסח, דאין הקרא תשבתו נאמר בהדיא על הפסח, אז העשה תשבתו, דנלמד בגז"ש שאור שאור, אין העשה נעתק לימי הפסח עם כל תורת דין העשה שיוכל לנתק הלאו, והוא רק דין העשה גרידא ותו לא, ולכן אין העשה מנתק ללאו.

אולם אם נבוא לדון על יום י"ד דאיכא הלאו דב"י וב"י, הגם דהוא נלמד בגז"ש, מ"מ אם נבוא לדון על העשה דהוא נאמר במיוחד ליום י"ד והוא עשה גמור לכל דיניו, בודאי דיתק הלאו הגם דהלאו לא נאמר עם כל פרטי דין הלאו, מ"מ העשה מנתק, דהרי העשה הוא עשה גמור דנאמר בהדיא ליום י"ד ורק בלאו הוא אינו גמור ומעתה כ"ש דמנתקו.

כ ונראה לבאר ביותר בזה, דהנה בעיקר הדבר דאם משהה ע"מ לבערו דאין עובר דלפר"ר צ"ב בטעמא דמילתא אמאי באמת אין עובר הלאו דהרי סוכ"ס עדין לא קיים העשה, ואמאי אינו עובר, ובחזו"א (או"ח סי' קכ"ד לדף כ"ט ב' ד"ה שם מכאן), אסברה לה, דכיון דתשבתו ל"י לאו הנל"ע דתשבתו, ש"מ דתרווייהו חד מילתא היא, וכמו שאינו עובר בעשה דתשבתו בשוהה ע"מ לבערו ה"נ אינו עובר על לאו דב"י עכ"ל, [ועומק החזו"א דהלאו אית להו דיני העשה, כיון דהעשה בא לנתקו ומכא דבא לנתקו נותן לו דיניו ונראה דזה הביאור מה דמשמע בגמ' פסחים צ"ה א' דלאו הניתק לעשה אינו לאו גמור, דלפי מש"כ העשה נותן דינים להלאו, ודוק], ונראה דלשיטת הרמב"ם

•••

רק בסוף היום, הגם שהזמן לקיים הוא כל הזמן מחצות, יעויין ודוק, והוא כעין סברת הפרי יצחק הנ"ל.

אולם כ"ז אם נימא דהעבירה על שאינו מקיים תשבתו, הוא בעובר כל יום י"ד אולם אין הדבר פשוט ובפרי יצחק ח"א סי' י"ז בסוף הסימן, הוכיח דיש בראשונים דס"ל דהתשבתו עובר בכל רגע, יעויי"ש בד"ה נחזור לענין, ובד"ה אולם לפי יעויי"ש מש"כ מקור לזה שעובר בכל רגע, ובסו"ד שם כתב ועיין בשו"מ ח"ו סי' ר"ט מש"כ בטעם הדבר, "משום דהכתוב תלה בשעות", אבל אינו מוכן כ"כ עכ"ל הפרי יצחק, שם.

ואשר נראה דעומק הכוונה, דאם נבוא לדון על מושג זמן לעשות כל הזמן כיחידה בפ"ע, הנה יש לן מן התורה זמן של יום, או זמן של לילה, או זמן של שבעת ימים אבל המושג של זמן מחצות היום עד סוף היום, הנה לא מצינו כדוגמת זה מלבד ביום י"ד, והזמן מחצות היום, עדין אין אומר לן דמשוינן מחצות היום עד סוף היום, כיחידה אחת של הזמן וכיון שכן ל"ש לומר דעובר על כל תשבתו רק בגמר היום של י"ד, ולכן שפיר עובר כל רגע ורגע, ולומר דיש חילוק דהעבירה הוא רק בסוף היום והקיום הוא כל הזמן לא נחא ליה להשו"מ.

אולם בפסח דהוא שבעת ימים שפיר י"ל דהוי כאילו יחידה אחת של הזמן, ולא יעבור על תשבתו רק בכלות ימי החג, ועיין בפרי יצחק בסוף דבריו בד"ה ולפי"ז, וכתב שם לחלק בעבירות תשבתו ביום י"ד דהוא עובר כל רגע, ולעומת זה בשבעת ימי הפסח עובר רק בגמר כל החג. ודוק היטב בכ"ז, ולפי"ז לקי"מ תמיהת הגר"פ הנ"ל, דבין התשבתו ובין הל"י הוא שוה, דשניהם עובר בכל רגע.

לפ"ק י"ג, הערה בדברי הגר"א:

ובשו"ת רעק"א ח"ח או"ח סי' י"א, (והועתק ברעק"א החדש (הרב אריאלי) פסחים כ"ח בסי' ג') תמה על דרך זה, מהסוגיא פסחים ה' סוע"א וריש ע"ב דאמר רבא ש"מ מר"ע תלת, וש"מ

אין ביעור חמץ אלא בשריפה, יעויי"ש, וצ"ע מה הראיה ממאי דר"ע איירי אם נפרש הקרא דתשבתו הוא כיו"ט, הרי אז שפיר דין הביעור ותשבתו הוא בשריפה, דהרי כל יסוד של דין שריפה הוא מהק"ו מנותר, והרי בכה"ג אין פירכא על הק"ו, דא"כ לא מצא עצים יהא יושב ובטל, דהרי צריך לבערו מן העולם בכדי שלא יעבור ב"י וב"י, ושפיר שייך לילף על תשבתו דהוא בשריפה בק"ו מנותר כדאיתא בפסחים כ"ז ב', אולם אם תשבתו הוא ביום י"ד, דאז ליכא ב"י וב"י (כן נקט הגרעק"א ברעת הרמב"ם כשיטת המ"מ) וא"כ איכא פירכא על הק"ו, דאם לא ימצא עצים יושב ובטל והוא פירכא על הק"ו מנותר, ובממילא שפיר הדין דתשבתו הוא בכל מילי, וצ"ע בדברי רבא, כן תמה הגרע"א שם.

ובדו"ח חולין דרוש ו' באות ח' (והועתק ברעק"א החדש בדף כ"ח) כתב לתרץ תמיה הנ"ל, דיסוד הפירכא בפסחים כ"ז ב' על הק"ו מנותר הוא "כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין", והנה בפשט "סופו להקל" איכא ב' פירושים א. מה דאיתא בגמ' דאם אין לו עצים, ב. עוד פירכא והוא דהו"ל לאו הניתק לעשה דנחשב לקולא בלאו, והגמ' נקטה פירכא הא, אולם איכא פירכא הב' דאם תשבתו הוא בט"ו הו"ל לאו הניתק לעשה והוא קולא בלאו, והו"ל התשבתו בשריפה סופו להקל, לענין קולת הלאו.

ומעתה אם לר"ע מפרש תשבתו לט"ו, דינו בשריפה, א"כ חזינן מר"ע דלא איכפת ליה הפירכא דיהא קולא ללאו, דהוי ניתק לעשה ומעתה כמו"כ לא אכפת ליה על תשבתו ביום י"ד, הקולא של לא מצא עצים יושב ובטל, ע"כ ת"ד הגרעק"א בתשובה הנ"ל.

והנה בעיקר הפירכא של "כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל" הוא בעיקר בנידון של קיום העשה, אבל הנפק"מ ללאו אי"ז עיקר הנידון ולא נחשב סופו להקל, הגם דלאו הניתק לעשה לא נחשב ללאו גמור

כמבואר בפסחים צ"ה א' עיי"ש, מ"מ אי"ז מיקרי להקל, אלא ע"י הק"ו מנותר דנעשה הלאו ניתק לעשה, נעשה הלאו גדר לאו שאינו גמור ולא נחשב סופו להקל ולדרכו של הנוב"י דאיכא ל"י ול"י בי"ד א"ש תמיהת הגרע"א, דשוב לא יהא יושב ובטל דהרי איכא ב"י וב"י, וגם לפמש"כ לחדש דאי"ז לאו גמור מ"מ איסורא איכא, ותו לא יהא יושב ובטל.

ובעיקר הפשט בגמ' דמבואר דלאו הניתק לעשה לא הוי לאו גמור, נראה דאין ראיה מהגמ', ויתכן דגם לא הוי קולא בלאו.

דהנה יעויין ב"ברוך טעם" בענין לא הניתק לעשה פרק ראשון מש"כ לחדש בגדר לאו הניתק לעשה בנותר, דהוא קולא בלאו דלא חותירו, וחלוק האו לאו הניתק לעשה, מלאו הניתק של גזילה דהעשה בא לתקן הלאו ולעומת זה בלאו של נותר דאיכא דין שריפה אם הותר, הרי הלאו אינו מתקן כלל האיסור לאו, אלא דגוזה"כ דאינו לוקה, וד"ז הוא קולא בלאו, ומעתה אינו לוקה גם אם לא קיים העשה, ועיי"ש מש"כ ליישב הרמב"ם פ"י מק"פ יעוי"ש.

ועפ"ז נראה לבאר הגמ' בפסחים צ"ה דבבריתא שם איתא, ת"ר ככל חוקת הפסח יעשו אותו וכו' ואין לי אלא מצות עשה מצות ל"ת מנין תלמוד לומר לא ישאירו ממנו עד בקר, ואין לי אלא מצות ל"ת שניתק לעשה, מצות ל"ת גמור מנין וכו' דנלמד מזה דלאו הניתק לעשה, אי"ז לאו גמור.

ונראה דהלא איירינן בנידון הלאו של לא ישאירו ממנו עד בקר, ולא זה אינו לאו גמור וכמו שהבאנו מה"ברוך טעם" ומעתה לא שמענו דלאו הניתק לעשה דהעשה מנתק, נחשב לקולא, [ויל"ע בתומים סי' ל"ד ס"ק א'].

לפ"ק ט"ו, ביסוד דנחדש בגו"ש דהוא כאילו נעתק הקרא:

א

הרמב"ם בסהמ"צ מל"ת הקל"ה היא שהזהיר הערל מאכול תרומה וה"ה לשאר

קדשים שהערל מזהר מאכילתם וזאת האזהרה לא התבארה בכתוב, אבל היא נלמדת הגו"ש, והרמב"ן בהשגותיו שורש ב' ע' ס"ו טור ב' (פרנקל) כתב דהרמב"ם הוקשה לו דסותר לשורש הב' וז"ל 'זה הנצל בו שהוא מפי השמועה', ויעויין בחי' מון רי"ז הלוי במאכ"א, דאסברה לה סידור הרמב"ם בנידון הלאו של ערל, דהוא נאמר בהדיא בק"פ, ומג"ש נלמד על קדשים ותרומה, והרמב"ם מנאן לשתי מצות (ל"ת) במל"ת קכ"ז מנה לאיסור ערל בפסח ובמל"ת קל"ה מנה לאיסור ערל בתרומה וה"ה לקדשים, וכן במנין הלוקין מנאן לשתי הווקשה למון הגרי"ז שם, דמ"ש דין אנינות דנאמר בהדיא על מע"ש ונלמד מק"ו על קדשים דחשיב לה במנין אחד במל"ת קנ"א, וגם לא הוסיף הרמב"ם שום שו"ט דיש בכאן חידוש וגם במנין הלוקין מנאן במנין אחד, ולענין דין ערל, בקדשים ותרומה דנלמד בגו"ש מדין ערל בפסח, מנה הרמב"ם דין ערל לקדשים במנין לחוד וש"ט הרמב"ם לבאר הא דנמנה ללאו לחוד, ואסברה לן מרו הגרי"ז, דיסוד הדבר הוא אם הוי שם אחד או שני שמות נפרדים, ובאנינות הו"ל חד שם דשם קדש שבשניהם גודם להך איסורא, ולכן הגם דנלמד קדשים מק"ו מתרומה, הו"ל חד שם והק"ו הוא ילפותא להכליל בקראי דמע"ש, משא"כ הדין ערל, הוא דין ושפ נפרד לפסח, ודין ושם לחוד לקדשים ותרומה.

והנה עדין צריך לבאר, דהלא המקור לנידון ערל הוא הגו"ש תושב ושכיר הנאמר בפסח ותושב ושכיר הנאמר בתרומה, ומדוע לא נאמר כללא של הרמב"ם בשורש ב', ואיך נקטינן דהוי תרי שמות לפי הכללא דשורש.

והמוכרח דהפשט בגו"ש, דהקראי של איסור ערל הנאמר בפסח נעתק לקדשים וכאילו הוא נאמר בהדיא על קדשים, ולכן אי"ז סותר לכללא של שורש ב' דשם איירי היכא דהגו"ש הוא ללמד הדינים, ולא על עצם הקראי.

האמנם דהחילוק הוא נכון והוא מיוסד, אבל מנין המקור לחילוק זה, ונראה דכ"ז איכלל

דמועיל קידושי כסף, וד"ז מישך לכלל דשורש ב' וקצרנו בזה ויעויין בחי' הגראל"מ.

ג

והנה דרך הנ"ל בגדרי הילפותא כבר איתא בפנ"י קידושין ב' א' על התוד"ה בפרוטה בד"ה בא"ד (הא') ויעוי"ש (בא"ד) דמביא הגמ' ב"ק ז' א' רמי ליה אביי לרבא כתיב מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם, מיטב אין מידי אחרינא לא, והתניא ישיב לרבות שוה כסף ואפי' סובין. וכתב הפנ"י וז"ל ומאי קושיא, האי בשן ורגל, והאי בבור, וחדא מאידך לא ילפינן דאיכא פירכא כדאיתא התם, אע"כ דבכל כ"ד אבות נזיקין, דכתיב "תחת" "נתינה" "ישלם כסף" הו"ל כמאן דכתיב כסף להדיא בכולהו והו"ל גילוי מילתא דכל היכא דכתיב כסף שו"כ בכלל עכ"ל.

ביסוד הגז"ש, דנתקבל איך ללמוד, [ועפ"י יסוד הנצי"ב בפתחא לחומש ויקרא, א"ש היטב, ויסוד הנצי"ב כבר יסד כן באור החיים ויקרא י"ג ל"ז יעוי"ש, ועפ"י יסוד זה מתבאר היטב כמה דוכתי ואין כאן מקום להאריך].

ב

ויעויין בחי' רבי אריה לייב מאלין ח"א סי' כ"ה, בענין מש"כ הרמב"ם דקידושי כסף הוי מדברי סופרים היות והמקור הוא גז"ש משדה עפרון ואילו על קידושי שטר לא נאמר דהוי מד"ס הגם דנלמד מההיקש "ויצאה והיתה", יעוי"ש דאסברה לתשובת הרמב"ם דהרמב"ן הביאו.

ויסוד הדבר דההיקש "ויצאה והיתה", אי"ז לומר דמועיל שטר אלא דשטר הוא כאילו כתוב בפרשה של גט, וד"ז ל"ש לכלל של שורש ב', משא"כ בנידון קידושי כסף, הוא ילפותא